

VPLYV RUSKA NA POBALTIE

RUSSIAN INFLUENCE ON THE BALTIC

Richard LIŠKA

ABSTRACT

The aim of the work is to analyze the power struggle for the Baltics with a focus on the influence of the Russian Federation. We looked at the Baltics from Middle Ages to the modern age. Throughout the period, the inhabitants of the Baltics were shaped by the numerous expansions of neighboring nations. All these factors interacted and influenced each other, which ultimately led to the creation of separate states of Estonians, Latvians and Lithuanians at the beginning of the 20th century. Especially the recent, stormy several-hundred-year history of these nations is very well documented and stored in the collective memory of the nations. These experiences with their own history shape the opinions and attitudes of these peoples towards the current situation with which the Baltic states are confronted. The current geopolitical situation in Europe and especially the expansionist policy of Russia changed in the new millennium with a significant impact on Eastern Europe.

Keywords: The Baltic states, Russian influence, NATO's eastern flank

ÚVOD

Po rozpade ZSSR v zahraničnej politike Moskvy voči svojim bývalým zväzovým republikám, ale aj ostatným svetovým partnerom, dominovala tradičná geopolitika a Moskva nemala spočiatku sformulovanú jasnú pozíciu (Juza, 2010, s.31). V tom období prevládala predstava bezproblémového začlenenia Ruskej federácie do západného sveta, avšak západná politika voči Juhoslávii v deväťdesiatych rokoch minulého storočia, ktorá v Rusku vyvolala spory okolo otázky, či je Západ ochotný vypočúť argumenty Moskvy a rešpektovať oprávnené záujmy Ruska viedla k ukončeniu Kozyrevovej prozápadnej politiky a k jej nahradeniu Primakovovou predstavou vyvážených azimutov politiky Moskvy. Keď v roku 1996 Jevgenij Primakov nastúpil do funkcie ministerstva zahraničných vecí, deklaroval, že by malo Rusko odmietnuť ako tvrdé antizápadníctvo Sovietskeho zväzu, tak i naivný romantizmus Moskvy z počiatku deväťdesiatych rokov: cieľom sa stalo obnovenie mocenského statusu Ruska. (Krejčí, 2017, s.368 - 369). Od roku 2000 sa zmenil náhľad ruskej politiky na nebezpečenstvo, ktoré by mohlo ohroziť Rusko a jeho záujmy. Navyše súčasné Vojenské doktríny Ruskej federácie ohľadom vojenského nebezpečia z vonku vytvárajú u obyvateľov Pobaltia obavu z možného sa opakovania histórie aj napriek tomu, že sú členmi NATO a EÚ. Metódami analýzy, syntézy, komparácie historických faktov so zreteľom na dnešnú situáciu sme sa snažili priblížiť vývoj situácie najmä z pohľadu občana Pobaltia so závermi do diskusie k možným scenárom.

1 OD STREDOVEKU K NOVOVEKU

V poslednej tretine 1. tisícročia prechádzali východným pobrežím Baltského mora a potom pozdĺž toku riek vikingské vojenské a obchodné výpravy (tieto ciele často krát splývali) na ceste do slovanských a čiernomorských oblastí. Po riekach sa plavili vikingské do ríše Bulharov a bulharský kupci slúžili ako obchodní medzičlánok medzi Arabmi a Vikingami.

Pobaltie sa ako prosperujúca tranzitná oblasť často stáva cieľom výprav týchto vikingských bojovníkov, ktorí sa snažili vybudovať na pobrežiach sieť oporných bodov a podmaniť si priľahlé oblasti (Švec, 1996, s.19). Svoju úlohu zohrala tak isto absencia zjednocujúcej ideológie, akú predstavovala v okolitej Európe kresťanstvo. Zásahy zvonka (dočasná vláda nad niektorými oblasťami Švédmi, Dánmi či ruskými kniežatami) alebo medzikmeňové boje nevedli k presadeniu dominantného elementu a kryštalizáciu štátneho celku. Konsolidačný proces vyústil do vzniku štátneho celku iba u Litovcov; v oblastiach estónskych a lotyšských kmeňov ich prerušila expanzia nemeckých a dánskych feudálov (Švec, 1996, s.18). V období rokov 1000 – 1200 n.l. ktoré označujeme za protohistorické (niekedy je charakterizované aj ako druhý zlatý vek Baltov), došlo k vytváraniu prvotných feudálnych politických celkov – kmeňových kniežactiev, ktoré nahradili rodové inštitúcie. Ku koncu 12.storočia už možno z písomných prameňov a archeologických nálezov pomerne presne rekonštruovať zdieľanie oblasti Prusmi, Jatvingov, Litovcov a Lotyšov (Švec, 1996, s.16). Proces kryštalizácie do väčších kmeňových celkov je tak isto viditeľný vo vývoji ugrofínskych kmeňov na území dnešného Lotyšska a Estónska (Švec, 1996, s.17).

Za vlády energického cára Petra I. (1689 - 1725) bola úspešne realizovaná dávna snaha Ruska získať prístup k pobrežiu Baltského mora a prostredníctvom baltských prístavov naviazať priamy kontakt so západnou Európou (Švec, 1996, s.103). Využil Švédsko – poľskú vojnu k vpádu do Pobaltia, dobytíu pevností Narve a Tarte a obsadenie hlavných centier vtedajšieho Pobaltia Rigy a Tallinu (Švec, 1996). Následky vojny boli pre obyvateľov Pobaltia, ktoré patrilo medzi hlavné bojisko opäť katastrofálne (Švec, 1996, s.104). K obsadeniu Pobaltia mu poslúžil aj fakt, že opustil Moskvu a vybudoval nové hlavné mesto Sankt-Peterburg, lebo chcel pre Rusko získať nadvládu v Pobaltí a tým pádom aj fyzickú prítomnosť v Európe (Huntington, 2001 s. 159)

1.1 RUSIFIKÁCIA A GERMANIZÁCIA POBALTIA

Mocenský vplyv Ruska je badateľný až do konca 19.storočia aj napriek mnohým roľníckym povstaniam. Proces formovania Lotyšov a Estóncov do novodobých národov prebiehal teda vzhľadom k rade dezintegračných faktorov opoždené. Patrili k nim dvojité nadvláda nemeckobaltská a ruská, strnulosť stavovského zriadenia pobaltských gubernií, samoderžaví, neexistencia jednotného správneho celku a rozdielna hospodárska a sociálna dynamika týchto častí. Hlavnou osou mocenského zápasu tvorili sprvu konflikt medzi centralizačným a rusifikačným tlakom cárskej vlády, ktorí po prvom náraze v štyridsiatich rokoch 19.storočia opäť podstatne zosilnel po nástupe Alexandra III (1881 - 1894) a lokálne konzervačnou snahou baltických Nemcov uhájiť svoje tradičné výsady a autonómiu správy. Tretia strana, Lotyši a Estónci na počiatku šesťdesiatych rokoch ešte celkom bez politického a hospodárskeho vplyvu dlho vystupovala iba ako trpný objekt (Švec, 1996, s.122).

Dynamiku národných hnutí a emancipačných procesov Lotyšov a Estóncov zastavila na prahu prechodu k masovému hnutiu intenzívna rusifikácia oblastí v období Alexandra III na odporúčania senátora Nikolaja A, Manaseina ako liečebný prostriedok, ktorý mal reagovať na sťažnosti pobaltských barónov na mlado lotyšskú nacionálnu agitáciu. Ruština sa stala jedinou rečou súdov, ruskí úradníci zaujímali sudcovské stolice. Roku 1885 bola ruština prehlásená za vnútorný úradný jazyk nie len pre štátne úrady ale i pre stavovské. O 4 roky neskôr sa ruština stala vnútornou úradnou rečou mestskej samosprávy. Lotyština a Estónčina boli zatlačené do postavenia nárečí. Počas rokov 1885 – 1890 prebehla rusifikácia základného a stredného zemskeho a súkromného školstva (Švec, 1996, s.130). Rusifikácia prehradila cestu germanizačnému procesu. Súčasne pribrzdila rozvoj národných hnutí Lotyšov a Estóncov a dočasne ochromila niektoré jeho aktivity, takže do masovej fázy prešli oneskorene až na

začiatku 20. storočia. Vtedy však už nešlo celkový národne emancipačný proces pobaltských národov zastaviť. Asimilácia miestnych etník dosiahnutá nebola, naopak vzdor voči unifikácií vháňal doposiaľ cárskeho trónu verne oddaných baltských Nemcov do náruče Nemeckej ríše (Švec, 1996, s.131).

Takýto vývoj sa neodrazil v Litve. V dôsledku rôznych delení v 18.storočí etnografické litovské krajiny prešli pod nadvládu cárskeho Ruska a západná časť pripadla Prusku. Roľníci vo väčšej časti litovských krajín boli oslobodení od nevoľníctva až v roku 1861, spolu s roľníkmi vo zvyšku Ruskej ríše. Na rozdiel od Ruska, kde pôdu dostávali roľnícke komúny, v Litve ju dostávali jednotliví roľníci. Keďže cárska vláda nedôverovala polonizovanej litovskej šľachte, často sa uskutočňovala reorganizácia vidieka v prospech roľníkov. V dôsledku toho sa Litva do konca storočia stala osobitým regiónom slobodných farmárov, ktorý nemá obdoby v Ruskej ríši. Napriek tomu preľudnenie vidieka viedlo v posledných dvoch desaťročiach 19. storočia k rozsiahlej emigrácii. Prevažná časť tejto emigrácie nepodnietila urbanizáciu Litvy, ale smerovala z väčšej časti do Severnej Ameriky. Litovské mestá zostali malými, nedostatočne rozvinutými administratívnymi centrami obývanými prevažne Slovanmi a Židmi. (Bater - Misiunas, 1991, Internet).

Litovci z pruského územia neboli vystavený tak tvrdému národnostnému útlaku ako ich krajanovia v Rusku, o to viac však podliehali germanizácii. Tak isto ako v cárskej monarchii bola litovčina potlačovaná aj tu, na pruských základných školách bol litovský jazyk nahradený nemčinou v roku 1873 (Švec, 1996, s.134).

1.2 VPLYV I. a II. SVETIVEJ VOJNY NA SNAHY POBALTIA O SEBAURČENIE

Prežitie národných emancipačných myšlienok počas prvej svetovej vojny a obdobia po ňom boli veľkou skúškou pre národné hnutia. Odrazením sovietskej agresie i nemeckých reštauračných pokusov umožnilo pozvoľnú stabilizáciu vnútropolitckej situácie a zakotvenie Estónska, Lotyšska a Litvy v medzinárodnom politickom systéme európskych štátov. Pobaltské štáty vznikli za podpory Dohody, v prvej rade Veľkej Británie, ktorá politickou a vojenskou podporou zabránila, aby sa východ baltské pobrežie dostalo do rúk Nemecka alebo boľševického Ruska. Napriek tomu s uznaním „nechcených detí“ de jure západné veľmoci váhali až do 26.1.1921. Počas roku 1921 nasledovali ďalšie akty uznania od škandinávskych krajín, Nemecka, Rakúska, Rumunska, Švajčiarska a v závere roka aj Československa. Pred novo vzniknuté štáty stáli problémy obnovy vojnou poškodenej krajiny, reorientácia ekonomiky a jej zapojenie do svetového obchodu, vybudovanie školstva na všetkých stupňoch a rozvoj národnej kultúry. Podobnosť okolností vzniku postavenia a úloh stierali do určitej miery predchádzajúce rozdiely medzi Litvou a pobaltskými guberniami. Až teraz sa Litva stala skutočnou súčasťou Pobaltia podloženou i získaním efektívneho prístupu k Baltskému moru. Prvá svetová vojna, revolúcia a boje o nezávislosť spôsobili veľké demografické zmeny. Estónsko stratilo oproti roku 1913 v dôsledku strát na životoch a vojnových migračných procesoch 176 000, Litva 371 000 a Lotyšsko 623 000 obyvateľov. Pretože Lotyšsko a Estónsko stratilo po vojne väčšinu svojho priemyslového potenciálu aj ruské odbytište sústredili sa po dánskom vzore na podporu rozvoja poľnohospodárstva a jeho produkty, ktoré spolu s Litvou mohli exportovať do západnej Európy. Počas dvadsiatych rokov sa pobaltské štáty stali integrálnou súčasťou európskeho, politického a ekonomického systému, aj keď pochybnosti o ich prežití v politicky erupčivom a konfrontačnom páse neopustili niektorých európskych štátnikov nikdy. Pobaltské štáty boli zviazané s versailleským usporiadaním Európy. Tieto štáty však ležali a v priesečníku záujmov dvoch veľmocí – Nemecka a sovietskeho Ruska – a Poľska, krajina, ktorá na veľmocenskú pozíciu rovnako ašpirovala. Pre Sovietský zväz a Weimarské Nemecko, ktoré sa nezmierilo s poversailleským systémom,

tvorili prekážku, *cordon sanitaire*, na jeho udržaní prejavovali naopak záujem Veľká Británia a v prvom rade Francúzsko. Idea pevnej bariéry proti Sovietom narážala nie len na proti ťahy sovietskej a nemeckej diplomacie, ale tiež na potrebu pobaltských štátov žiť v dobrom susedstve s Ruskom. Viedli ich k tomu nie len hrozby mocného suseda, ale tiež zisky z ruského tranzitu a ekonomickej väzby, z ktorej sa len pozvoľna vymaňovali reorientáciou svojej ekonomiky na Západ (Švec, 1996, s.174 - 199).

Ak má nejaký národ vlastnú historickú úlohu, poslanie či význam, tak to v prípade pobaltských národov bolo predovšetkým to, že slúžili ako hrádza brániaca Nemcom v postupe na východ a Rusom v ceste na západ. Samy sa ale v dôsledku toho často ocitli medzi dvoma mlynskými kameňmi (Bojtár, 1989, s.8).

Na konci 30-tych rokov sa postavenie pobaltských štátov zhoršilo. Anšlus Rakúska, Mníchovská konferencia v znamení „o nás bez nás“, kapitulantsvo Francúzska a Veľkej Británie a okupácia Československa rysovali kontúry budúceho vývoja, ktorý bol pre malé štáty jednoznačne nepriaznivý. Na zhustenú atmosféru pred vojnovou búrkou reagovali pobaltské republiky koordinovane vyhlásením striktnej neutrality po škandinávskom vzore. Do vojny sa okrem Hitlerovi nechcelo ísť žiadnemu európskemu štátu a tak sa veľmoci snažili nasmerovať ostrie Hitlerovej agresivity na opačnú stranu. Pre malé európske štáty účasť vo vojnovom konflikte znamenali existenčnú katastrofu. Pre pobaltské republiky, vystavené tlaku Hitlerovho Nemecka, tak Stalinovho Ruska dvojnásobnú. Neutralita pobaltských republík sa stávala v predvojrovej atmosfére závislá na dohode veľmoci než na vôli vlastných vlád. Tá stavu, kedy žiadna veľmoc nebola ochotná sa zaručiť za udržanie ich neutrality a bezpečnosti vôbec, zostávali takéto proklamácie vágnou záležitosťou, aktom pešiaka na šachovnici mocenskej politiky, ktorú však určujú a riadia iní. Pakt Molotov-Ribbentrop pomenovaný podľa protagonistov sovietskej a nemeckej zahraničnej politiky z 23.8.1939 znamenal pre existenciu pobaltských štátov to isté čo Mníchov pre Československo. Týmto paktom si obe totalitné veľmoci rozdelili celú východnú Európu na sféry vplyvu. V tajnom dodatku augustovej zmluvy pripadla Litva do nemeckej a Lotyšsko a Estónsko do Ruskej sféry vplyvu (Švec, 1996, s.212 - 234).

Priateľstvo Stalina a Hitlera spečatené 23. augusta 1939 sa skončilo 22. júna 1941. Nemecko vyhlásilo vojnu Sovietskemu Rusku 22. júna 1941 a o pár týždňov neskôr bola z pobaltských krajín vytlačená Červená armáda. Pobaltské gerilové jednotky bojovali proti Rusom, pretože dúfali, že Nemci obnovia nezávislé pobaltské štáty alebo aspoň zrušia bolševické opatrenia v hospodárskej a inej oblasti a pretože počas jedného roka sovietskej okupácie Rusi deportovali alebo zavraždili 131 500 Baltov. Boli trpké sklamaní. Pobaltské krajiny a biela Rus sa zmenili na novú nemeckú provinciu, takzvanú Ostland, ovládanú nemeckými komisármi. Nacisti zmenili sovietsky administratívny a ekonomický systém len málo. V rokoch 1943 a 1944 bolo 150 000 Lotyšov a Estóncov povolaných do služby v takzvaných dobrovoľníckych légiách. Tieto jednotky nemali nič spoločné s nemeckými plukmi SS a bojovali iba na východnom fronte. Vznikli podzemné hnutia odporu a Himmlerova polícia deportovala, internovala do koncentračných táborov a zavraždila 40 000 Baltov a 88 000 lotyšských Židov. Červená armáda v roku 1944 znovu obsadila väčšinu pobaltského územia, pričom časť Courlandu držali lotyšské a nemecké jednotky až do dňa kapitulácie Nemecka 8. mája 1945. Ustupujúci Nemci uplatňovali v pobaltských krajinách „politiku spálenej zeme“. Asi 30 000 Baltov utieklo do Švédska, zatiaľ čo 199 000 zo strachu pred bolševickým terorizmom odišlo alebo bolo deportovaných do Nemecka. V znovu okupovaných pobaltských krajinách Rus internoval všetkých civilistov v takzvaných filtračných (skriningových) táboroch, odkiaľ boli desaťtisíce deportovaných do Ruska, zatiaľ čo iní boli dočasne prepustení (Švabe, 1949, s.58).

S návratom sovietského systému sa začal roztáčať ďalší kolotoč represálií a masových deportácií nespoľahlivého miestneho obyvateľstva. Stalin zásadne neveril nikomu, kto prežil na Nemcami okupovanom území Ruska, ale o to boli väčšie represálie proti národom, ktoré neprešli medzivojnovou „sovietskou školou“ a počas vojny dali najavo svoj odpor k sovielizácii. Ako prvý boli deportovaní ľudia ktorí kolaborovali s nacistami priamo alebo zastávaním nejakej funkcie v miestnej samospráve. Vlny deportácií vyvrcholili na konci marca 1949 masovými odsunmi roľníkov pri kolektivizácii poľnohospodárstva. Celkový počet deportovaných sa za roky 1944 – 1952 odhaduje na 124 000 v Estónsku, 136 000 v Lotyšsku a 245 000 v Litve. Druhá svetová vojna zasiahla Pobaltie nielen ťaživo politicky a hospodársky, ale znamenala na ďalšie desiatky rokov negatívne demografický vývoj. Vojna a sovielizácia hlboko zmenila etnickú skladbu miestnej populácie ako aj nacistická genocída židovského obyvateľstva v Pobaltí. Hromadná emigrácia z Pobaltia pred druhou sovietskou okupáciou činila štvrt' milióna obyvateľov. Výsledkom cielenej rusifikácie bol pokles Lotyšov z predvojnových 76,5% na 62%, Estóncov z 88,8% na 74,6% a Litovcov z 84,1% na 79,3% celkového počtu obyvateľov v roku 1959. Rusky hovoriaci imigranti zaplňovali nedostatok pracovných síl v priemysle. Spôsob života nevyžadoval, aby prichádzajúci imigranti ovládali miestne jazyky. Ruštinou bolo a dodnes je možné sa dohovoriť takmer všade, preto asi necelá štvrtina až pätina prisťahovalcov do Lotyšska a Estónska zvládla dohovoriť sa miestnymi jazykmi. Pre mnohých prichádzajúcich, vychovaných sovietskym systémom bez možnosti poznania iných krajín a kultúr, predstavovali pobaltské jazyky zanikajúce lokálne špecifikum, ku ktorému sa stavali s pejoratívnym nadhľadom (Švec, 1996, s.242 - 250).

2 REORIENTÁCIA NA ZÁPAD

Obnovením nezávislosti sa stalo základným predpokladom pre to aby sa Litovci, Lotyši a Estónci mohli odpútať od pochmúrnych rokov sovietskej éry. Desovietizácia však prebiehala pomalšie aké boli euforické odhady z roku 1991. Komplex problémov, označovaných ako „sovietske dedičstvo“, nespočíval iba v odbúraní ideológie a byrokratického aparátu, najťažšou položkou bol systém ekonomických väzieb pútajúce pobaltské podniky ako odberateľov a dodávateľov k ostatným častiam bývalého Sovietskeho zväzu (Švec, 1996, s.274).

Historické fakty v rusko-pobaltských vzťahoch majú značný význam z hľadiska ekonomiky. Pobaltie predstavovalo pre Ruskú federáciu hlavne strategicky významnú oblasť, ktorá slúžila ako tranzitné územie, cez ktoré prúdil ruský export do Európy a na strane druhej Ruská federácia stratila priamy prístup ku svojej Kaliningradskej oblasti. (Majchút - Bakič, 2021, s.313).

Samotný Peter I. vyhlásil, že Pobaltie je pre Rusko „okno do Európy“ a preto sa ho snažil všetkými možnými prostriedkami získať či na politickom alebo ekonomickom poli. Nasledovali ho aj jeho nástupcovia, ktorí sa snažili pobaltské národy asimilovať, vyvraždiť, presídliť, rusifikovať, deportovať miestnu inteligenciu na Sibír a tým eliminovať snahy o získanie nezávislosti pobaltských štátov podobne ako Katynský masaker, ktorý Poliaci nevedia dodnes odpustiť Ruskej federácii. Tieto akty násilia na malých pobaltských národoch a najmä na ich obyvateľoch zanechali nezmazateľnú stopu. Pobaltské štáty po rozpade ZSSR (Zväz sovietskych socialistických republík) jednoznačne deklarovali odklon od Ruskej federácie so snahou čím skorej sa integrovať na Západ. K tomu im pomáhala aj politika USA, ktorá nikdy neuznala pričlenenie Pobaltských republík k ZSSR. Potreba reorientácie najmä ekonomického sektoru na západnú Európu poňali pobaltské štáty po svojom a každý si vybral tú svoju cestu. Estónsko sa zameralo na škandinávsky trh a ekonomiku čo z jeho historického a kultúrneho hľadiska bolo očakávané. Estónci samých seba považujú za severský národ a patria do tej istej jazykovej skupiny (ugrofínskej).

Podobný názor priniesol aj redaktor českého rozhlasu Martin Dorazín vo svojej relácii Jací jsou lidé, kteří žijí v Pobaltí? pre český rozhlas. Kde sa vyjadril obchodník Slávek "Estónsko sa nepovažuje za pobaltskú krajinu. Skôr sa označuje ako južná Škandinávia. Pred vstupom do Európskej únie sa Estónci zúčastňovali na spoločných pobaltských projektoch, pretože museli, ale teraz majú tendenciu zdôrazňovať svoje rozdiely. Je to okrem iného spôsobené skutočnosťou, že ich jazyk patrí do ugrofínskej skupiny, zatiaľ čo litovčina a lotyščina patria do pobaltskej skupiny. Estónci naozaj mali a stále majú inú mentalitu a životný štýl ako my" (Dorazín, 2008).

Aj z tohto dôvodu hlavne Fínsko poskytovalo Estónsku významnú hospodársku pomoc a podľa Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR svojím výnosom z roku 2020 „O Economickej informácii o teritóriu - Estónsko“ to potvrdzuje nasledovne:

Hlavní partneri v exporte: Fínsko (16%), Švédsko (10%), Lotyšsko (9%), USA (7%), Nemecko (6%). Hlavní partneri v importe: Fínsko (13%), Litva (10%), Nemecko (10%), Švédsko (9%), Lotyšsko (9%) (MZV SR, 2020).

Na druhej strane ľudia žijúci na juhovýchodnom pobreží Baltského mora majú silný pocit národnej hrdosti, ktorý niekedy prekračuje hranicu smerujúcej k nacionalizmu. Také to je dnes aj Lotyšsko, hovorí český bývalý veľvyslanec v Ríge doktor Tomáš Pštros. "Je to malá krajina s veľmi silnou identitou. Je to identita, za ktorú museli ľudia v tejto krajine vždy bojovať s veľkými ťažkosťami počas celej histórie. Je to identita, ktorú sú nútení veľmi dôrazne presadzovať v každodennom živote aj v medzinárodných vzťahoch," dodal veľvyslanec (Pštros, 2008).

Už spomínané Lotyšsko vďaka polohe a tradíciám zostalo tak isto ako v minulosti najviac baltickým štátom, lotyšská zahraničná politika uprednostňovala stupňovitú schému spolupráce: pobaltskú – severskú – s ostatnými krajinami Baltského mora. Litva ktorú možno definovať ako štát ležiaci medzi Bieloruskom a Poľskom uplatňovala inú koncepciu regionálnej spolupráce a hlásila sa zároveň k strednej Európe kde sa napojila na Vyšehradskú skupinu, ale zároveň mala s pobaltskými štátmi najlepšie styky so SNS (spoločenstvo nezávislých štátov). Brazauskasova vláda upravila minulosťou zaťažené vzťahy s Poľskom a podpísali zmluvu o priateľstve vo Vilniuse a ďalšiu deklaráciu o poľsko-litovskej spolupráci vo Varšave (Švec, 1996, s.271).

K doplneniu Estónskych dát o vývoze a dovoze a získaniu celkového prehľadu o Pobaltských republikách doplníme profil Lotyšska. Čo sa týka obchodu a hospodárstva v roku 2020 predstavoval nasledujúce údaje, čo je dôsledkom proklamácie Lotyšskej politiky nebiť závislý na Rusku. Do krajín EÚ smeruje 62 % lotyšského vývozu (Litva 15 %, Estónsko 11 % a Nemecko 7 %). Z krajín mimo EÚ smeruje 13 % vývozu do Ruska a 5 % do Spojeného kráľovstva. Pokiaľ ide o dovoz, 76 % pochádza z členských štátov EÚ (z Litvy 17 %, Nemecka a Poľska 10 %). Z krajín mimo EÚ 6 % dovozu pochádza z Ruska a 2 % z Bieloruska.

Profil Litvy čo sa týka obchodu a hospodárstva v roku 2020 predstavoval nasledujúce údaje Do krajín EÚ smeruje 56 % litovského vývozu (Lotyšsko 9 %, Nemecko 8 % a Poľsko 6 %). Z krajín mimo EÚ smeruje 13 % vývozu do Ruska a 4 % do Spojených štátov a Spojeného kráľovstva. Pokiaľ ide o dovoz, 71 % pochádza z členských štátov EÚ (z Nemecka a Poľska 13 % a Lotyšska 8 %). Z krajín mimo EÚ 9 % dovozu pochádza z Ruska a 4 % z Číny (EÚ 2020).

3 RUSI V POBALTÍ

Ak ide o populáciu Rusov v pobaltských štátoch vznik Ruskej federácie predstavoval pre etnických rusov šok, spojený s vytvorením nových štátnych hraníc, čo znamenalo, že mnohí

Rusi sa v mieste svojho bydliska stali obyvateľmi štátu, ktorý sa nehlásil k ruskému etnickému základu. Ako uvádza Sergej Rjazancev a Alexandr Grebenjuk z Ústavu sociálno-politických výskumov Ruskej akadémie vied počet etnických Rusov v postsovietsko priestore Pobaltia bol nasledovný (tabuľky 1) (Krejčí, 2017).

Tabuľka 1 počet obyvateľov hlásiacich sa k ruskému etniku

štát	Sčítanie v roku 2000	Sčítanie v roku 2010	V percentách 2000/2010
Litva	220 000	162 000	6,3/5,3
Lotyšsko	720 000	506 000	31,7/26,9
Estónsko	406 000	321 000	30,6/24,8

Zdroj: Krejčí O. 2017 Geopolitika Ruska s. 341

3.1 OBČIANSTVO

Potom, ako sa v roku 1991 Estónsko a Lotyšsko odtrhli od Sovietskeho zväzu, rozhodli sa neudelieť automaticky štátne občianstvo státisícom ruských obyvateľov, ktorí sa počas 40 rokov sovietskej nadvlády presťahovali do Pobaltia. Ruská menšina v Lotyšsku predstavuje 30 percent populácie a takmer štvrtina z nich nemá ani ruské ani lotyšské občianstvo. V Estónsku nemá estónske štátne občianstvo približne 170 000 obyvateľov, väčšinou Rusi.

Niektorí obyvatelia sa však rozhodli neuchádzať o žiadne štátne občianstvo a ponechali si sovietske pasy, ktoré im umožňujú cestovať do Ruska bez víz a v krajine trvalého bydliska žiť bez povolenia. Niektorí sa dokonca nenaučili úradný jazyk krajiny, v ktorej bývajú, čo je základná požiadavka pri získaní štátneho občianstva.

Ruský minister zahraničných vecí Sergej Lavrov sa 21.12.2006 vyjadril a vyzval Európsku úniu, aby pritlačila na dva svoje členské štáty, Lotyšsko a Estónsko, v súvislosti s udeľovaním občianstva pre menšinové ruské etnikum žijúce v oboch baltských krajinách. Podľa Lavrova by mala EÚ aktívnejšie pracovať na tom, aby "vymizol ten hanebný stav písania 'cudzinec' do kolónky o štátnom občianstve". Naturalizačný proces v súčasnosti v Estónsku trvá 28 rokov a v Lotyšsku až 40 rokov, kým cudzinec dostane štátne občianstvo krajiny, v ktorej žije, uviedol Lavrov. (SITA/AFP 2006).

Naproti tomu Lotyšský politik Georgs Andrejevs (ako jeden z mnohých) v Európskom parlamente 3.2.2009 v Štrasburgu vystúpil počas rozpravy k téme „Hlasovacie právo pre osoby bez lotyšského občianstva v komunálnych voľbách (rozprava)“ „Vážený pán predsedajúci, v prvom rade nesmieme zabudnúť, že po roku 1945, keď sa Briti, Francúzi, Belgičania a Holanďania začali sťahovať zo svojich kolónií, Rusi začali do nich prúdiť. Aj v roku 1949, keď ženevský dohovor zakázal osídlenie okupovaných území obyvateľstvom, sa zintenzívnila rusifikácia Lotyšska a sovietske orgány zorganizovali prílev dvoch miliónov prisťahovalcov.

Z tohto dôvodu možno povedať, že keď Lotyšská republika opäť získala svoju nezávislosť v roku 1991, boli prisťahovalci zo sovietskeho obdobia v Lotyšsku ilegálne. Takže udelenie občianstva ruským obyvateľom prostredníctvom naturalizácie je humanitárny krok lotyšskej vlády a nie ich právo.

Podľa Charty Organizácie Spojených národov patria zákony týkajúce sa občianstva do vnútorných záležitostí krajiny a žiadna krajina sa nemôže do nich pliesť, dokonca ani samotná OSN. Z tohto dôvodu je postoj lotyšských orgánov, pokiaľ ide o možnosť udelenia volebného práva osobám bez občianstva, pevný a nemenný: právo voliť je neoddeliteľnou súčasťou občianstva.

Tento postoj je taktiež v súlade s medzinárodným právom a medzinárodnou praxou. Súčasne sa Lotyšsko s významnou finančnou pomocou iných krajín s výnimkou Ruska snažilo uľahčiť proces naturalizácie a integrácie osôb bez občianstva v Lotyšsku a ku koncu roku 2008 znížilo percento osôb bez občianstva na 16 %. Našou snahou je zabezpečiť, aby všetci obyvatelia Lotyšska mohli požiadať o občianstvo a aby mohli v plnej miere a efektívne využívať svoje práva. Lotyšsko sa usiluje, aby malo skôr občanov so všetkými právami než osoby bez občianstva s mnohými právami (Andrejevs 2009).

V roku 2012 sa konalo referendum v Lotyšsku o uznaní ruštiny ako druhého úradného jazyka. Ruština však nebude druhým úradným jazykom v Lotyšsku. Obyvatelia Lotyšska to v referende jednoznačne odmietli. Ľudové hlasovanie požadovala rusky hovoriaca menšina, ktorá tvorí tretinu obyvateľstva pobaltskej krajiny. Takmer 75 percent voličov však hlasovalo proti. Oznámila to Ústredná volebná komisia. Referendum si vynútila rusky hovoriaca menšina, ktorá pod petíciou zozbierala takmer dvestotisíc hlasov. Rusky hovoriaci ľudia sa v Lotyšsku cítia diskriminovaní. Tvrdia, že ak by sa ruština stala druhým úradným jazykom, žili by oveľa lepšie. Mnohí z nich neabsolvujú jazykový test požadovaný pre občianstvo z dôvodu nedostatočnej znalosti lotyštiny. Až 16 percent Lotyšov, ktorí patria k ruskej menšine, je bez štátnej príslušnosti.

Výsledky referenda nezlepšia ich situáciu. Naopak, podľa mnohých odborníkov môže napätie v spoločnosti a na politickej scéne eskalovať ešte viac. Veľká ruská komunita je dedičstvom komunistického éry, počas ktorej boli Rusi presunutí do Pobaltia a pôvodné obyvateľstvo bolo zdecimované, s cieľom predísť snahe o nezávislosti (Maňour – Vavrouška, 2012).

3.2 PROPAGANDA RUSKA

Propaganda Ruska vzrástla po tom ako Ruská federácia a najmä ekonomický rast nabral druhý dych, k moci sa dostal Vladimir Putin a pobaltské štáty vstúpili do NATO a EÚ. Rusko stále považuje pobaltské štáty za svoj priestor vplyvu a nie je ochotné sa ho vzdať. Svoju propagandu v Pobaltí stavia na rusko-jazyčnej menšine, ktorá stále žije v Pobaltí. Ruskom podporované médiá chcú u obyvateľov a nie len v Pobaltí vyvolať vlnu nespokojnosti napríklad s tým ako sú Rusi diskriminovaný aj skrz neudelenia občianstva a možnosti podieľať sa na voľbách. Aj preto Pobaltské štáty boli nútené úplne zrušiť alebo sankcionovať niektoré médiá podporujúce ruskú propagandu.

Prokremel'ské médiá sa snažia presvedčiť Rusov v Lotyšsku a Estónsku o tom, že materská krajina ich nenechá napospas Západu. V januári 2016 zmizlo v Berlíne počas cesty do školy 13-ročné ruské dievča Lisa F. Keď sa na druhý deň objavila, na polícii vypovedala, že ju unieslo a celý deň znásilňovalo niekoľko mužov arabského vzhľadu. Medzi ruskou menšinou žijúcou v Nemecku a tamojšími nacionalistami sa okamžite začali šíriť reči, že migranti, ktorých do krajiny podľa ich presvedčenia pozvala kancelárka Angela Merkelová, unášajú a znásilňujú maloleté dievčatá. Pred sídlom kancelárky sa konali protestné demonštrácie za účasti stoviek ľudí. A to aj napriek tomu, že nemecká polícia aj úrady verziu dievčaťa o zmiznutí a celodennom znásilňovaní odmietali. Celý prípad nabral politický rozmer, keď sa doň zapojili najvyššie špičky Kremľa. „Je jasné, že toto dievča nezmizlo na 30 hodín dobrovoľne. Verím, že tieto problémy sa nezametú pod koberec a nebude sa opakovať podobný prípad, ako bol tento s našou Lisou,“ povedal šéf ruskej diplomacie Sergej Lavrov. Jeho slová, ako aj obvinenia nemeckých úradov donekonečna opakovali Ruskom podporované médiá ako Russia Today či Sputnik.

Keď sa však dievča priznalo, že si celý únos aj znásilnenie vymyslelo a deň prečkalo u známeho, lebo sa bálo ísť do školy, to už ruské médiá zamlčali. Svoju úlohu splnili – vniesli do

myslenia Nemcov a zástupcov tamojšej ruskej menšiny ďalší dielik nedôvery voči vládnej garnitúre Angely Merkelovej.

Spomínaný prípad je len jednou z mnohých modelových ukážok, ako funguje ruská vládna propaganda. Nielen voči Európskej únii, ale voči Západu celkovo. Stačí si zapnúť anglofónne vysielanie televíznej stanice Russia Today. Je plné správ o tom, ako americkí policajti strieľajú do neozbrojených černochoch, Lotyšši rozmiestňujú na vianočných trhoch v Rige hákové kríže alebo sýrski rebeli bojujúci s podporou západnej koalície proti režimu prezidenta Bašára Assada zabíjajú nevinné deti. Na prvý pohľad bežné spravodajstvo, ktoré má však jediný cieľ – zasiať neistotu i zmätok a otriasť dôverou voči Európskej únii aj Spojeným štátom. A to všetko v zmysle hesla – nemusíte veriť mne, stačí, keď nebudete veriť ani tým druhým (Novotný, 2016).

4 RUSKO – UKRAJINSKÁ KRÍZA A VPLYV NA POBALTIE

Rusko-ukrajinský konflikt sa postupne rozvíjal od roku 2014. Rusko vtedy jednostranne pristúpilo k bezprecedentným krokom po vnútropolitickom oslabení Ukrajiny počas protestov známych ako Euromajdan. Podstatná časť ukrajinskej spoločnosti sa na prelome rokov 2013 a 2014 postavila proti odklonu krajiny od prozápadnej integrácie, ako aj proti krokom proruského prezidenta Janukovyča, ktorý jednak krízu vyvolal a neskôr sa ju snažil potlačiť silou. 19. až 21. januára 2014 došlo k najväčším ozbrojeným zrážkam medzi políciou a protestujúcimi na Námestí nezávislosti v Kyjeve. O život prišlo 77 ľudí vrátane 13 príslušníkov bezpečnostných zložiek (Vávra, 2017).

27. februára 2014 zosadenému prezidentovi Janukovyčovi sa podarilo utiecť do Ruska. Rozhodnutia parlamentu v Kyjeve označil za nezákonné. Kyjevské úrady vydali na Janukovyča medzinárodný zatykač a požiadali Medzinárodný súd v Haagu o nezávislé vyšetrenie udalostí Euromajdanu. Neoznačení ozbrojenci obsadili parlament v krymskom Simferopole a vyvesili ruskú vlajku, začali obsadzovať letiská v Simferopole a Sevastopole. Rozpustili krymskú regionálnu vládu i parlament a vzápätí ich ustanovili z predstaviteľov krymských Rusov. Nový krymský parlament zbavil funkcie dovtedajšieho predsedu vlády Anatolyja Mohyljeva.

28. februára 2014 na Kryme sa začali rozmiestňovať ruské obrnené transportéry, vzdušný priestor bol uzavretý, len na obsadených krymských letiskách pristávajú ruské dopravné lietadlá. Krymský Najvyšší soviet zvolil za premiéra Autonómnej republiky Krym Sergeja Aksionova, absolventa ruskej vojenskej školy v Simferopole, od roku 2009 predsedu organizácie Ruská obščina na Kryme a požiadal Rusko o pomoc.

11. marca 2014 Viktor Janukovyč v prejave z juhorského Rostova trval na tom, že je ukrajinským prezidentom a stále stojí na čele ukrajinských ozbrojených síl. Dočasný ukrajinský prezident Oleksandr Turčynov vyzval na vytvorenie národnej gardy a na mobilizáciu záloh. Proruský regionálny parlament vyhlásil nezávislosť Krymu od Ukrajiny.

18. marca 2014 Vladimir Putin podpísal dekrét, ktorým uznal Krym za „suverénny a nezávislý štát“ a schválil návrh dohody medzi Krymom a Moskvou o pripojení k Ruskej federácii.

21. marca 2014 Ukrajinský premiér Arsenij Jaceňuk podpísal politickú časť asociačnej dohody na summite lídrov členských krajín Európskej únie v Bruseli. Horná komora ruského parlamentu schválila ovládnutie polostrova Krym Ruskom. Federálna rada jednomyselne hlasovala za včlenenie Krymu do Ruskej federácie. Krym sa stal súčasťou Ruska (Obrana, 2014 s. 10 - 11).

Rusko zároveň začalo organizovať akcie proruských separatistov v regiónoch Ukrajiny so silnou ruskou alebo po rusky hovoriacou menšinou. 7. apríla 2014 ozbrojenci proruských polovojenských skupín v Doneckej oblasti začali obsadzovať štátne budovy a vyhlásili tzv. Doneckú ľudovú republiku. Krátko nato iné ozbrojené proruské oddiely v Luhanskej oblasti 27. apríla vyhlásili Luhanskú ľudovú republiku (Galeotti, 2019 s. 19).

Tento fakt a vedomosť, že aj v Pobaltských štátoch sa nachádza ruská menšina, ktorá by mohla využiť situáciu spojenú s ruskou propagandou na vnútroštátne nepokoje znepokojila authority dotknutých štátov. Jeden príklad za všetky kedy v roku 2007 sa Estónci rozhodli presunúť sovietsky vojenský pamätník na vojnový cintorín. Vtedy dve noci za sebou zúril v Taline nepokoje – maskovaná mládež počas nich vykrikovala proruské heslá. Po boji o Bronzového vojaka nasledoval masívny kyberútok na estónske vládne servery. Vtedajší minister obrany Jaak Aaviksoo sa vyjadril, že útočníci boli vystopovaní na kremeľské servery. Ruské menšiny v oboch krajinách (Estónsko, Lotyšsko) navyše sledujú hlavne Kremľom podporované médiá, čo je pre tamojšie vlády také znepokojivé, že momentálne chcú rozbehnúť s podporou EÚ ruskojazyčný kanál, čo by k týmto médiám vytvoril protiváhu. Takže v Estónsku a Lotyšsku existujú možné podmienky a zámienky pre ruskú intervenciu v ukrajinskom štýle: sú nimi veľké ruské menšiny, ktoré prijímajú správy z ruských médií, ďalej skreslené správy z Ruska o utrpení týchto menšín v súčasnom režime, a hlavne obviňovanie z nacizmu. Oba štáty majú teda dôvod na ostražitosť (Nimm, 2015). Dnes patria pobaltské štáty k najväčším podporovateľom ukrajinskej nezávislosti, lebo vedia, čo to znamená byť okupovaný Moskvou. A vedia aj to, že ak Rusko na Ukrajine zvíťazí, na rade môžu byť oni (Ondrejcsák, 2023).

5 REAKCIA ZÁPADU NA PODPORU ZÁUJMOV V POBALTÍ

Na túto situáciu reagovali aj spojenci a na samite vo Walese v roku 2014 dohodli na implementácii Akčného plánu pripravenosti (RAP) s cieľom rýchlo reagovať na zásadné zmeny v bezpečnostnom prostredí na hraniciach NATO a mimo neho. Na základe RAP prijali spojenci na varšavskom samite v roku 2016 ďalšie rozhodnutia s cieľom posilniť odstrašujúci a obranný postoj NATO a prispieť k projekcii stability a posilneniu bezpečnosti mimo územia Aliancie.

Spoločne sú tieto rozhodnutia najväčším posilnením kolektívnej obrany Aliancie za celú generáciu. V kombinácii so silami a schopnosťami potrebnými na rýchle posilnenie následnými silami tieto opatrenia zvýšia bezpečnosť všetkých spojencov a zabezpečia ochranu územia Aliancie, obyvateľstva, vzdušného priestoru a námorných komunikačných liniek, a to aj cez Atlantik, pred hrozbami odkiaľkoľvek. Ministri obrany spojeneckých krajín na svojom stretnutí 26. októbra 2016 potvrdili príspevky vojakov do štyroch bojových skupín o veľkosti práporu vedenej Kanadou v Lotyšsku; pod vedením Nemecka v Litve; pod vedením Spojeného kráľovstva v Estónsku pod vedením USA v Poľsku. Príspevky sa budú poskytovať na dobrovoľnom, na udržateľnom a rotačnom základe (NATO, 2023).

Súčasťou NATO Enhanced Forward Presence (eFP) je aj v súčasnej dobe slovenská delostrelecká jednotka na platforme 155mm samohybné kanónovej húfnice ZUZANA 2, pôsobiaca v Lotyšsku vo výcvikovom priestore Ádaži. Účelom nasadenia je preukázanie pripravenosti Slovenskej republiky ako členského štátu NATO reagovať na prípadné bezpečnostné hrozby v súlade s čl. 5 Severoatlantickej zmluvy. Cieľom je demonštrovať vôľu a súdržnosť Aliancie pri obrane územia členských krajín NATO, prehĺbiť zručnosti a spoluprácu príslušníkov OS SR v medzinárodnom prostredí, zvýšiť úroveň interoperability a prispieť k opatreniam odstrašenia a zabezpečiť v prípade zlyhania týchto opatrení pripravenosť plniť operačné úlohy bojovej skupiny pod velením Kanady.

Obrázok 1 Presunutá prítomnosť v Pobaltí

Zdroj: <https://lc.nato.int/operations/enhanced-forward-presence-efp>

ZÁVER

Po tom ako Ruská federácia zahájila špeciálnu vojenskú operáciu proti Ukrajine sa toho veľa zmenilo na politickej, ekonomickej a vojenskej scéne celej EÚ a NATO. Pobaltské štáty nevynímajúc ako priamych susedov Ruskej federácie. V myšliach občanov sa vynárajú spomienky a ožívajú obrazy z minulosti, na ktorých v popredí je expanzívna politika Ruska a presvedčenie, že Pobaltie patrí terajšej Ruskej federácii ako za starých čias. Sociálne ekonomické, ale ešte aj vojenské prepojenie na svojho „veľkého brata“ je stále prítomné v podobe menších a zmiešaných rodín, čiastočné prepojenie na ruský ekonomický a energetický trh a mnoho ruskej vojenskej techniky v skladoch týchto malých štátov. Od konca deväťdesiatych rokov minulého storočia sa ekonomiky Pobaltia snažia pretransformovať na Západ. Takmer istým scenárom pre obchod a hospodárstvo v súčasnom Pobaltí je odklon od Ruskej federácie ako je spomenuté v kapitole 2.

Energetický odklon Litvy, Estónska a Lotyšska aj keď sú stále súčasťou spoločnej elektrickej siete s Ruskom a Bieloruskom - takzvaného systému BRELL, ktorý pochádza ešte z čias Sovietskeho zväzu považujú za bezpečnostné riziko. V posledných rokoch podnikli kroky, aby do roku 2025 synchronizovali elektrickú sieť regiónu so zvyškom kontinentálnej Európy (TASR, 2023).

Vojenský scenár je trochu komplikovanejší najmä s ohľadom na fakt, že Rusko je jadrová veľmoc. Doposiaľ neboli jadrové zbrane použité preto budeme uvažovať o konvenčnom vojenskom ohrození Pobaltia.

V prvom rade vojenské napadnutie je málo pravdepodobné z dôvodu že súčasný konflikt Rusko vyčerpáva viac ako si je ochotné priznať a rozšírenie frontu hoc aj za pomoci Bieloruska by znamenalo ďalších niekoľko sto kilometrov vojenskej línie na čo momentálne ruská armáda nemá sily ani prostriedky. Navyše o členstvo v NATO požiadali aj ďalšie doposiaľ neutrálne štáty Fínsko a Švédsko. Fínsko sa už členským štátom NATO stalo a Švédsko čaká už len na ratifikáciu poslednými členmi aliancie.

V druhom rade Pobaltské štáty sú členmi NATO takže v prípade napadnutia štátu patriaceho do aliancie by znamenalo možné aktivovanie článku č.5. Washingtonskej dohody z roku 1949.

Po tretie ruská invázia spojila aliančných členov ešte viac ako tomu bolo pred inváziou a prostredníctvom eFP a mnohých aliančných cvičení sa interoperabilita členov NATO aj napriek rôznorodosti techniky a taktických prístupov zvyšuje.

Po štvrté Členské štáty sú nútené prehodnocovať svoje obranné doktríny, obranný priemysel prekvitá a mnoho národov už vyčleňuje, alebo plánuje vyčleňovať čoraz väčšie množstvo finančných prostriedkov na ozbrojené zložky svojich krajín. Z tohto faktu vyplýva, že sa modernizuje vojenská technika a vybavenie armád členov NATO. Dokonca dochádza k dohodám na spolufinancovaní a vývoju rôznych projektov, ktoré by boli čisto Európske.

Po piate východné krídlo NATO musí byť bránené ako nárazníková zóna v prípade zhoršenia situácie. Momentálne je bránená vzdušná suverenita ako aj pozemná prostredníctvom predsunutých prítomnosti nie len v Pobaltí, ale na celom území susediacich štátov s napadnutou Ukrajinou. S týmto faktom sa obyvatelia členských štátov na východnej hranici NATO musia zmieriť a veriť, že nedôjde k rovnakým chybám aké nastali v minulosti kedy v prospech mieru boli menšie štáty „obetované“.

Po šieste vnútropolitická situácia na Pobaltí nie je taká komplikovaná, aká bola na Ukrajine v roku 2013-2014 kedy sa rozhodovalo o smerovaní Ukrajiny. Ruské menšiny v Pobaltí už nie sú ochotné vzdať sa pohodlného života, ktoré im ponúka členstvo v EÚ a dokonca sa zvýšil podiel získaných občianstiev, takže nepredpokladáme možné ohrozenie, rozvrat z vnútra štátu ako tomu bolo na Ukrajine.

Po siedme dlhodobé a vyčerpávajúce vedenie vojny aj pre tak suverénny štát akým je Rusko nebude pozitívne vplývať na verejnú mienku ruských občanov, ekonomickú stabilitu politickú scénu a samotný vojenský personál, ktorý celou históriou ľudstva zaznamenával odpor proti vojne pri dlhodobých konfliktoch. Preto môžeme očakávať vzostup opozície, neposlušnosť občanov, vzbury vojakov a generálov čo môže viesť k zosadeniu prezidenta V. Putina.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ANDREJEVS G. 2009: *Hlasovacie právo pre osoby bez lotyšského občianstva v komunálnych voľbách*, Európsky parlament rozprava 3.2.2009, [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/itcV>
- BATER, James H., MISIUNAS, Romuald J.. "Baltic states". Encyclopedia Britannica, , [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/b5o4d>
- BOJTÁR E.1989. *ARCHIV Oloupení Evropy: Příběh anexe Pobaltských států ve světle dokumentů 1939 – 1989*, Praha: nakladatelství: Mladá Fronta svazek 71/edice, 1994. 272s. ISBN 80-204-0451-1
- DORAZÍN M. 2008: *Jací jsou lidé, kteří žijí v Pobaltí?*, Rádiožurnál Český rozhlas [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/qLy>
- EÚ 2020: *Profil krajín Lotyšsko, Litva*, Zásady, krajiny, história, 2020 [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/EAfD>
- GALEOTTI, M.2019: *Armies of Russia's War in Ukraine*.London: Vydavateľstvo: Bloomsbury Publishing, 2019. 64 s. eBook (PDF) ISBN 978-1-4728-3346-4.

- HUNTINGTON S.P. 2001: *Střet civilizací*, Praha:Vydavatelství: Rybka Publishers 2001. 447s. ISBN: 80-86182-49-5
- JUZA P. 2010: *Historicko-civilizačný aspekt ruskej geopolitiky v 21. storočí* In: Almanach ročník V, číslo 01/2010 s.31, ISSN 1337-0715 [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/kBW>
- KREJČÍ O. 2017: *Geopolitika Ruska*, Praha, Vdavatelství: Professional Publishing 2017. 534s. ISBN 978-80-906594-9-0
- MAJCHÚT I. BAKIČ M. 2021: *Rusko-Pobaltské vzťahy*, Slovak Journal of International Relations, volume XIX, no.4 pages 311-330. ISSN: 1336-1562 (print), ISSN: 1339-2751 [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/R5s>
- MAŇOUR I., VAVROUŠKA P .2012: *Lotyšši v referendu odmietli ruštinu jako druhý úřední jazyk*, Český rozhlas, iRozhlas 2012 [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/pby22>
- MZVaEZ SR 2020: výnos „*O Economickej informácii o teritóriu – Estónsko*“ s.11, [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/GLx5W>
- NATO (2023): *Enhanced Forward Presence (eFP)*. Supreme headquarters allied powers Europe Enhanced Forward Presence /About EFP/ History, [online]. Dostupné na internete: <https://shape.nato.int/efp/efp/history>
- NIMMO B. 2015: *Nasleduje Pobaltie*, časopis Týždeň 2015 [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/u871Z>
- NOVOTNÝ P. 2016: *Ruská propaganda cieľi na Pobaltie*, Hospodárske noviny, [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/I0ha>
- OBRANA 2014: *Ako Rusko ovládlo Krym*, Obrana ročník XXII, máj 2014 [online] Dostupné na internete: <https://sdu.sk/f7J>
- ONDREJCSÁK R 2023: *Pobaltské štáty a storočie boja proti ruskému imperializmu* denník N, #Mapa Týždňa 2023, [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/tgbS>
- PŠSTROS T. 2008: *Jací jsou lidé, kteří žijí v Pobaltí?*, Rádiožurnál Český rozhlas 2008 [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/qLy>
- SITA/AFP. 2006, *EÚ má viesť Lotyšsko a Estónsko k udeleniu občianstva Rusom*, SME.sk 2006. [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/3uMUO>
- ŠVĀBE ARVEDS 1949, *The story of Latvia – A historical survey*, E. Olofssons Boktryckeri AB, Stockholm 1949, Latvian National Foundation [online] Dostupné na internete: <https://sdu.sk/STK>
- ŠVEC E. – MACURA V. – ŠTOL P., 1996, *Dějiny Pobaltských zemí*, Praha, Vydavatelství:NLN - Nakladatelství Lidové noviny 1996, 423s. ISBN: 80-7106-154-9
- TASR 2023: *Litva sa v sobotu skúšobne prvýkrát kompletne odpojí od ruskej elektrickej siete, bude plne nezávislé*, hospodárske noviny, finweb 2023, [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/Z51OU>
- VÁVRA J. 2017: *Od „Majdanu“ a pádu Janukovyče uplynuly tri roky. USA podporovaly aktivisty miliony dolarů*, e15.cz,[online]. Dostupné na internete. <https://sdu.sk/WoZX>

kpt. Ing. Richard LIŠKA
Katedra vojenskej taktiky a operačného umenia
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
e-mail: richard.liska@aos.sk